

Seweryn Świączny

Rozwiązanie węzła w małżeństwie nieochrzczonych : próba systematyzacji

Ius Matrimoniale 7 (13), 119-149

2002

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Ks. Seweryn Świączny

Rozwiązanie węzła w małżeństwie nieochrzczonych. Próba systematyzacji

Wprowadzenie

X Międzynarodowy Kongres Prawa Kanonicznego, zaproponował pod obrady ogólny temat „Małżeństwo i jego wymowa wobec Trzeciego Tysiąclecia”. Wśród przedstawionych referatów znalazł się jeden, traktujący o rozwiązaniu małżeństwa: jego fundamencie, przyczynach i procedurze. Nie ulega wątpliwości, że obecność tego tematu na Kongresie o takim prestiżu wskazuje na jego aktualność. Co więcej, po dwóch latach od jego zakończenia, można zauważyć, iż rozwiązanie małżeństwa staje się coraz częstszym elementem praktyki sądowej¹.

Zjawiska zmian systemowych w wielu krajach gdzie chrzest w wieku niemowlęcym nie był i nie jest czymś oczywistym, migracja ludności, jej mieszanie się ze społeczeństwami tradycyjnie chrześcijańskimi, sprzyjają występowaniu coraz to większej liczby przypadków rozwiązania małżeństwa nieochrzczonych.

Jednak, nie jest też tajemnicą, że wokół tej instytucji jest wiele kwestii otwartych, wymagających poważnej debaty doktrynalnej. «Co Bóg złączył tego człowiek niech nie rozłącza». Te słowa z Księgi Rodzaju, potwierdzone autorytetem Jezusa Chrystusa, stanowią jeden z filarów biblijnych, na których opiera się istotny przymiot małżeństwa: nierozzerwalność. Kościół zaciekle broni tego przymiotu praktycznie od swoich początków aż do dzisiaj. «Małżeństwo jest nierozzerwalne» powtarza raz po raz Magisterium, wobec nieustannej, powracającej z coraz większą si-

¹ Zob. P. Moneta, *Lo scioglimento del vínculo coniugale*, w: „Matrimonio. El matrimonio y su expresión canónica ante el III milenio” – Akta X Międzynarodowego Kongresu Prawa Kanonicznego pod red. P.J. Viladrich, J. Escriv-Ivars, J.I. Bañares, J. Miras, Pamplona 2001, s. 1319 nn.

lą rewindykacji domniemanego „prawa” osoby do rozwodu z możliwością zawarcia nowego małżeństwa. Jednocześnie, jakby zaprzeczając samemu sobie, Kościół dopuszcza praktykę rozwiązania małżeństwa: możliwość rozwiązania węzła zawartego przez dwie strony, z której przynajmniej jedna jest nieochrzczona. Co więcej, wydaje się, że nie tylko łamie się zasadę nierozzerwalności, lecz również Kościół wykonuje swoją władzę tam gdzie jej nie posiada, to znaczy, nad węzłem nie ochrzczonych. Nawet wydawałoby się bardziej logiczne to, że Kościół interweniowałby rozwiązując małżeństwo w obrębie swojej jurysdykcji: małżeństwo ochrzczonych. Ale tak nie jest, rozwiązuje się tylko małżeństwa nie sakramentalne (nie licząc dyspensy *super rato*). Stajemy więc przed sytuacją dosyć skomplikowaną: nierozzerwalność małżeństwa, wykonywanie władzy przez Kościół nad tymi, którzy jej nie podlegają, sprawiają, że temat zakreślony w tytule tego artykułu może nieść z sobą pewne niebezpieczeństwo zagubienia się w rozważaniach, które w rzeczywistości prowadzą do nikąd. Niepewność wokół podejmowanej przez nas kwestii odbija się w słowach prof. Umberto Bettiego, który brał udział w pracach przygotowawczych nad obowiązującym Kodeksem. To on właśnie, w roku 1982, zaproponował zniesienie przygotowanego już nowego kanonu traktującego o rozwiązaniu węzła nieochrzczonych, aby jak powiedział, nie nabrała stabilności prawnej praktyka, skądinąd świeża, pozbawiona pewnego fundamentu teologicznego. Tę praktykę, dodał Betti, chciałoby się oprzeć na *potestas vicaria* papieża, rozumianej nie w sensie władzy nadanej przez Chrystusa dla sprawowania urzędu widzialnej głowy Kościoła, lecz w sensie takim, że została mu udzielona w sensie absolutnym, przez co miałaby się rozciągać poza Kościół. Na mocy tak rozumianej władzy, papież mógłby uchylić prawo naturalne, które wyraźnie stanowi o nierozzerwalności małżeństwa. Betti zakończył, mówiąc, że jego zdaniem, istnienie takiej władzy nie zostało dotychczas udowodnione².

W tym studium, opierając się na źródłach, spróbujemy usystematyzować te elementy, z których się składa i które pozwalają na ten szczególny rodzaj wykonywania władzy przez Kościół, jakim jest rozwiązanie węzła małżeńskiego nieochrzczonych.

² Zob. U. Betti, U., *Appunto sulla mia partecipazione alla revisione ultima del nuovo Codice di Diritto Canonico* w: „Pontificia Università Lateranense. Institutum utriusque iuris, Il processo di designazione vescovi. Storia, legislazione, prassi. Atti del X Symposium Canonistico-romanistico. 24-28 aprile 1995. In honore del Rev.mo P. Umberto Betti, OFM”, Città del Vaticano 1996, s. 38-39.

1. Punkt wyjścia

Rozwiązanie małżeństwa nieochrzczonych jest to fenomen prawny, który może być zrozumiany tylko wtedy, gdy się bierze pod uwagę kilka koniecznych czynników. Jednak zanim opiszemy każdy z nich, chcemy uczynić kilka obserwacji, naszym zdaniem niezbędnych dla późniejszych rozważań.

Jednym z centralnych punktów tematu jest bez wątpienia węzeł małżeński. Raczej byłoby zbędne przypomnienie jego charakterystyki, przymiotów i celów³, lecz wydaje się potrzebna próba ponownego uporządkowania pojęć, których tradycyjnie używa się, aby mówić o jego rozwiązaniu.

1.1. Charakter sakralny, ale nie sakramentalny węzła naturalnego

1.1.1. Sakralność i plan zbawczy

Słowa Boga Stwórcy z księgi Rodzaju: „człowiek... złączy się ze swoją żoną i staną się oboje jednym ciałem”⁴, konstytuują małżeństwo jako część integralną i w pewnym sensie centralną całego stworzenia⁵. Świętość, której Stwórca pierwotnie udzielił człowiekowi i która należała do rzeczywistości zbawczego planu stworzenia, sprawiła, że również małżeństwo od momentu swojego ustanowienia, stanowiło część tego planu⁶. Ta

³ Zob. kan. 1055 §1, 1056 i 1057 §§1 i 2 KPK 1983.

⁴ Rdz 2, 24.

⁵ W tym sensie Jan Paweł II nazywa małżeństwo „sacramento primordiale”, zob. Giovanni Paolo II, *Proseguiamo l'analisi, w Insegnamenti di Giovanni Paolo II 5/3*, Libreria Editrice Vaticana 1982, s. 697-700.

⁶ Honorius III, *Ex parte tua*: „(...) Utpote coniugii sacramentum, quod, quum non solum apud Latinos et Graecos, sed etiam apud fideles et infideles existat, a servitate canonica circa illud recedere non licebit” (*Corpus Iuris Canonici*, ed. 2., E. Friedberg, (Ed.), vol. 2, Leipzig 1881, col. 210); Innocentius III, *Gaudemus*: „(...) Super quo fraternitati tuae taliter respondemus, quod, cum sacramentum coniugii apud fideles et infideles existat (...)” (H. Denzinger, (ed.), *Enchiridion symbolorum*, ed. 29, Friburgi Brisg. – Barcinone 1953, s. 188); Leo XIII, *Arcanum*: „Etenim cum matrimonium habeat Deum auctorem, fueritque vel a principio quaedam Incarnationis Verbi Dei adumbratio, idcirco inest in eo sacrum et religiosum quiddam, non adventitium, sed ingenitum, non ab hominibus acceptum, sed natura insitum. Quocirca Innocentius III et Honorius III decessores Nostri, non iniuria nec temere affirmare potuerunt, *apud fideles et infideles existere Sacramentum coniugii*. (...) Igitur cum matrimonium sit sua vi, sua natura, sua sponte sacrum, consentaneum est (...)” («ASS» 12 (1879), s. 392).

pierwotna świętość została utracona, gdy zerwane zostało pierwsze przymierze ze Stwórcą, ale nawet wtedy małżeństwo zachowało pewien *quid sacrum* i było otwarte na łaskę, która przyszła wraz z odkupieniem dokonanym przez Chrystusa, którego fundamentem jest przyjęcie Wiary i sakramentu Chrztu⁷. Właśnie oddziaływanie chrztu na osoby zawierające małżeństwo pozwala, że związek między nimi reprezentuje związek Chrystusa z Kościołem, to znaczy, staje się sakramentem⁸.

1.1.2. Potencjalność pełnego znaczenia

Zatem małżeństwo między nieochrzczonymi nie może być sakramentalne, chociaż jest otwarte na „skonsumowanie w Wierze”. Jeszcze nie jest znakiem związku Chrystusa z Kościołem⁹, brak w nim łaski sakramentalnej¹⁰; również nie ma do spełnienia żadnej misji w Kościele¹¹. Pomimo to, taki węzeł, z natury jest podatny na udoskonalenie¹², na osiągnięcie bardziej wiążącego stanu, który uzyskuje się wraz z przyjęciem Chrztu¹³; tak samo jak osoby nieochrzczone są otwarte

⁷ Zob. Giovanni Paolo II, *Proseguiamo...*, cyt., s. 697-701; Id., *Il testo*, w *Insegnamenti di Giovanni Paolo II 5/3*, Libreria Editrice Vaticana 1982, ss. 936; Id., *Nella nostra precedente*, w *Insegnamenti di Giovanni Paolo II 5/3*, Libreria Editrice Vaticana 1982, s. 810-812.

⁸ Zob. kan. 1055 §2 KPK 1983.

⁹ Zob. Ef 5, 31-32.

¹⁰ Zob. *Lumen gentium*, n. 11, w: «AAS» 57 (1965), s. 15-16; i *Gaudium et spes*, nr 48, w: «AAS» 58 (1966), ss. 1967-1969.

¹¹ Zob. *Lumen gentium*, nr 11, w: «AAS» 57 (1965), s. 15-16; Ioannes Paulus II, *Familiaris consortio*, nr 21, w: «AAS» 74 (1982), s. 104-106; i *Katechizm Kościoła Katolickiego*, nr 1655-1657.

¹² Giovanni Paolo II, *Nella nostra...*, cyt., s. 810-812.

¹³ Robertus Pullus, *Sententiarum libri octo*, l. 7, cap. 31: „Quod si contigerit, lex matrimonii ab infidelibus contracta et inchoata, in fide Christiana consummatur, coniugium que fit secundum Christum, quod initum erat more gentium” (J.P. Migne, (ed.) *Patrologiae cursus completus*, Series latina, Paris 1844-1864, t. 186, kol. 947. W dalszym ciągu artykułu, na określenie serii łacińskiej, posługiwac się będący skrótem PL); S. Thomas de Aquino, *Summa Theologica – Supplementum*, q. 59, art. 2: „(...) Matrimonium non tantum est institutum in sacramentum, sed in officium naturae. (...) Inter infideles est matrimonium prout matrimonium est in officium naturae. (...) Matrimonium tale est aliquo modo sacramentum habitualiter (...)” (*Sancti Thomae Aquinatis Doctoris Angelici Ordinis Praedicatorum Opera Omnia*, vol. 4, Parmae 1854, s. 553); S. Bonaventura, *Commentaria in quatuor libros Sententiarum Magistri Petri Lombardi – In quartum librum*, D. 39, art. 1, q. 2: „Matrimonium est institutum in officium et in remedium et in Sacramentum; et ista tria complete habet, secundum quod est apud fideles; apud infideles vero habet ista secundum rationem semiplenam. Nam est in officium, quia est procreatio proles legitimae, sed non ad cultum Dei. Est in

i powołane, aby ukonstytuować się w dzieci Boże z pełnią dziecięctwa Bożego właściwego ochrzczonym¹⁴.

1.2. Nerozerwalność węzła naturalnego

Z sakramentalnością małżeństwa jest ściśle złączona kwestia nerozerwalności. Małżeństwo zostało stworzone jako nerozerwalne¹⁵. Związek sakramentalny dopełniony, który już osiągnął swoje pełne „umocnienie”¹⁶ posiada bezwzględną nerozerwalność i nie może być rozwiązany żadną ludzką władzą i z żadnej przyczyny, oprócz śmierci¹⁷. Natomiast, jeżeli chodzi o związek niesakramentalny, Kościół prawie od swoich początków uważał, że może istnieć, z jednej strony, jakieś większe dobro albo fundament, silniejszy od nerozerwalności, a z drugiej strony, kompetentna władza, która w pewnych wypadkach może go rozwiązać¹⁸. Nie znaczy to, iż można powiedzieć *a priori*, że

remedium, quia excusat coitum maritalem a culpa, et rursus, datur *ibi gratia* remittens concupiscentiam ratione benedictionis adiunctae; apud infideles vero maritali affectu uxores cognoscentes est excusatio a culpa, sed non datur gratia; apud fideles utrunque. (Apud fideles) Est et *Sacramentum*, quia significat unionem Dei et animae, sive unionem divinae naturae et humanae, non tantum *aptitudine* sed actu; apud infideles vero *aptitudine tantum*” (S. Bonaventurae Opera Omnia, t. 4, Florentia 1889, s. 834); T. Sánchez, *De sancto matrimonio sacramento*, Lugduni 1739, s. 122, l. 2, disp. 8, n. 1: „Videtur esse Sacramentum matrimonium infidelium, quia ita appellatur, c. *Gaudemus. de div.* Sed dicendum est non esse sacramentum, quia cum baptismum sacramentorum ianua sit (...). Quare *d.c. Gaudemus*, appellatur sacramentum large, et improprie, in quantum aliquo modo designat unionem Christi cum Ecclesia, licet improprie, quia fide carent”.

¹⁴ S. Bonaventura, *Commentaria...*, cyt., D. 39, art. 1, q. 2: „*Et praeterea*, ratio Sacramenti maxime consistit in ratificatione vinculi; apud infideles vero autem vinculum non habet ratificationem perfectam (...). Si autem quaeratur, quare matrimonium infidelium non est ratum; dicendum, quod hoc est propter defectum Sacramenti fidei et propter statum; quia in tali statu iunctus est uxori in quo potest vinciri vinculo fortiori, scilicet suscipiendo Sacramentum baptismi, et Christo alligari” (ed. cyt., s. 834).

¹⁵ Zob. Mt 19, 3-9; Mk 10, 2-12. Również S. Innocentius I, *Magna me gratulatio habuit*, cap. 5: „Ipse Dominus, cum interrogaretur a Iudaeis si liceret dimittere uxorem, atque exponeret fieri non debere addidit: *Quod ergo Deus junxit, homo non separet. Ac ne de his locutus esse credatur quae post baptismum sortiuntur, meminerit hoc et a Iudaeis interrogatum, et Iudaeis esse responsum*” (PL 20, kol. 529-530).

¹⁶ Zob. kan. 1056 KPK 1983.

¹⁷ Zob. kan. 1141 KPK 1983.

¹⁸ Papież Pius XII w swojej allokucji *Già per la terza volta*, z 2 października 1941, odnosząc się do tej władzy mówi, że małżeństwo niesakramentalne nie posiada absolutnej nerozerwalności wewnętrznej, zob. «AAS» 33 (1941), s. 424-425.

takie małżeństwa mogą być rozwiązane, według znanego frazesu: „związek sakramentalny dopełniony jest nierozzerwalny, a niesakramentalny naturalny rozerwalny”. Nawet w wypadku małżeństw naturalnych trzeba podtrzymywać właściwą im nierozzerwalność. Jedynie, gdy pojawi się równocześnie połączenie dwóch czynników: specyficzne dobro dające rację bytu tej wyjątkowej możliwości i kompetentna władza, małżeństwo jest podatne na rozwiązanie. Jeżeli brakowałoby któregoś z tych warunków, nie ma możliwości rozwiązania go. Jego nierozzerwalność z natury jest bezwzględna¹⁹.

2. Fundament

Istnienie jakiegoś specyficznego dobra jest, zgodnie z tym, co powiedzieliśmy w poprzednim punkcie, jednym z nieodzownych warunków, który w pewnych wypadkach uzasadnia rozwiązanie małżeństwa naturalnego. Jakie to dobro przewyższa Boże prawo nierozzerwalności małżeństwa? Najlepszym sposobem odpowiedzi na to pytanie jest analiza wszystkich możliwych przypadków rozwiązania.

2.1. Przywilej Pawłowy

Małżeństwo zawarte przez dwie osoby nieochrzczone zostaje rozwiązane na mocy przywileju Pawłowego dla dobra wiary strony, która przyjęła chrzest, przez sam fakt zawarcia nowego małżeństwa przez stronę ochrzczonej, jeśli strona nieochrzczonej odeszła. Uważa się, że strona nieochrzczonej odchodzi, jeżeli nie chce mieszkać z nią w zgodzie bez obrazy Stwórcy²⁰. Gdzie znajduje się w tej tradycyjnej dyspozycji kodeksowej, wywodzącej się od Apostoła Pawła, poszukiwane specyficzne dobro, które stanowi fundament rozwiązania węzła? Norma wskazuje na dwa przypadki separacji:

¹⁹ S. Alphonsus Maria de Liguori, *Theologia Moralis*, Matriti 1830, t. 3, s. 26, nr 897: „Nam respondetur non esse verum quod Matrimonia infidelium per solum Baptismum fiant rata, id est omnimode indissolubilia sint; licet enim coniugia infidelium natura sua etiam indissolubilia sint, tamen accedente aliqua urgenti causa solvi possunt”.

²⁰ Zob. kan. 1143 §1 KPK 1983.

2.1.1. Niechęć zamieszkania ze stroną ochrzczoneą

Ten przypadek jest najstarszy ze wszystkich znanych²¹. Strona chrześcijańska jest pasywna; strona nieochrzczona podejmuje inicjatywę i oddala ochrzczonego albo odchodzi, dlatego, że nie zgadza się z decyzją współmałżonka o przyjęciu wiary i chrztu. Ochrzczony nie jest winny przerwaniu małżeństwa²², ponieważ *maior enim causa Dei est quam matrimonii*²³. Strona nieochrzczona, separując się, okazuje swoją awersję do Boga skonkretyzowaną odrzuceniem chrześcijańskiego pojęcia małżeńskiego i właśnie ta obraza Stwórcy stanowi fundament i usprawiedliwia rozwiązanie węzła²⁴.

2.1.2. Usiłowanie zamieszkania z obrazą Stwórcy

Strona nieochrzczona chce kontynuować wspólne zamieszkanie, lecz okazuje nienawiść do wiary przyjętej przez drugą stronę wystawiając na niebezpieczeństwo jej życie chrześcijańskie²⁵. W tym przy-

²¹ 1 Cor 7, 15: „Quod si infidelis discedit, discedat. Non est enim servituti subiectus frater aut soror in eiusmodi; in pace autem vocavit nos Deus” (E. Nestle, – K. Aland, (ed.), *Novum Testamentum Graece et Latine*, ed. 26, Stuttgart 1984).

²² S. Cyrillus Alexandrinus, *Explanatio in epistolam I ad Corinthios*: „Caret autem omni culpa, qui divina mandata sequitur, siquidem obedientia eius a communi nostro Servatore Christo commendabitur” (J.P. Migne, (ed.), *Patrologiae cursus completus, Series graeca*, Paris 1857-1886, t. 74, kol. 875. W dalszym ciągu artykułu, na określenie serii greckiej będziemy się posługiwać skrótem PG); Theodoretus de Cyro, *Interpretatio primae epistolae ad Corinthios*, cap. 7, v. 15: „Quod si infidelis (...). Pars, inquit, quae credit ne det occasionem divortio. Sin autem pars quae aegra est velit discedere, tu innocens es, et liber a reprehensione” (PG 82, kol. 278).

²³ Ambrosiaster, *Commentaria in XII Epistolas Beati Pauli. In Epistolam B. Pauli ad Corinthios Primam*, cap. 6, v. 15: „Propositum religionis custodit, praecipiendo ne Christiani relinquunt coniugia: sed si infidelis odio Dei discedit, fidelis no erit reus dissoluti matrimonii; maior enim causa Dei est quam matrimonii. Hoc est non debetur reverentia coniugii ei qui horret auctorem coniugii; non enim ratum est matrimonium, quod sine Dei devotione est, ac per hoc non est peccatum ei qui dimittitur propter Deum, si alii se iunxerit” (PL 17, kol. 231).

²⁴ Tamże: „Contumelia enim Creatoris solvit ius matrimonii circa eum qui relinquitur, ne accusetur alii copulatus. Infidelis autem discedens, et in Deum et in matrimonium peccare dignoscitur, quia noluit sub Dei devotione habere coniugium. Itaque non est ei fides servanda coniugii, quia ideo recessit ne audiret auctorem esse Christianorum Deum coniugii” (PL 17, kol. 231).

²⁵ Petrus Lombardus, *Sententiarum libri quatuor*, l. 4, dist. 39: „Sed distinguendum est hic aliud esse dimittere volentem cohabitare, aliud dimitti propter Deum ab illo qui horret nomen Christi. Ibi lex benevolentiae non servantur, hic veritas custoditur. Et ideo cum liceat dimittere volentem cohabitare, non tamen ea vivente aliam ducere licet. Discedentem

padku chrześcijanin podejmuje inicjatywę i w obliczu zagrożenia spowodowanego zachowaniem się nieochrzczonego, sam się separuje lub oddala współmałżonka²⁶. Nienawiść do wiary chrześcijańskiej albo *contumelia creatoris* jest tu fundamentem i usprawiedliwia rozwiązanie małżeństwa²⁷, ponieważ *melius est disrupti connubium, quam piam religionem*²⁸; lub innymi słowami, *satius est, ut divortium facias nuptiarum, quam pietatis*²⁹. W tych dwóch przypadkach przywileju Pawłowego wyodrębnia się wyraźnie wiara, w imię, której rozwiązuje się naturalny związek małżeński. Z jednej strony rozwiązanie małżeństwa pozwala na protekcję wiary i jej obronę przed fenomenami „obrazy Stwórcy”, „nienawiści do Boga”, albo „nienawiści dla samej wia-

ver sequi non oportet: et ea vivente aliam ducere licet. Sed hoc non est intelligendum, nisi de his qui in infidelitate sibi copulati sunt. Sed si ad fidem uterque conversus est, vel si uterque fidelis matrimonio coniunctus est, et post alter eorum a fide discesserit, et odio fidei coniugem reliquerit; dimissus discedentem non comitabitur, nec tamen illa vivente alteram ducere poterit, quia inter eos fuerat ratum coniugium, quod non potest dissolvi” (PL 192, kol. 936); Hugo de S. Victor, *De Sacramentis*, l. 2, s. 1: «Iniuria Creatoris solvit ius matrimonii. (...) Ergo liber est fidelis si socium fidelem eligere vult (...). In infideli peccatum est qui fidem resupit, cuius culpa solvit ius matrimonii, ut iam exigere iure non possit. (...) Itaque non peccat fidelis si alteri se coniugit, quoniam a iure matrimonii adversus infidelem solutus est” (PL 176, kol. 508-509).

²⁶ C. 28, q. 2, c. 2, Gratian: „Hic distinguendum est, aliud esse dimittere volentem cohabitare, atque aliud discedentem non sequi. Ceterum si ad fidem uterque conversus est, vel si uterque fidelis matrimonio coniunctus est, et procedente tempore alter eorum a fide discesserit et odio fidei coniugem dereliquerit, derelictus discedentem non comitabitur; non tamen illa vivente alteram ducere poterit (...)” (cytując Gracjana korzystamy z edycji Ae. Friedberg, (ed.), *Corpus Iuris Canonici*, ed. 2, vol. 1, Graz 1959).

²⁷ Clemens III, *Compilationis secundae*, l. 3, tit. 20, c. 1: „(...) Si in odium Christianae fidei recesserint cum teste Gregorio contumelia creatoris circa eum, qui relinquitur, ius matrimonii solvat (...)” (*Quinque Compilationes Antiquae*, Ae. Friedberg, (ed.), Graz 1956, s. 86-87); Coelestinus III, *Compilationis secundae*, l. 3, tit. 20, 2: „Contumelia creatoris solvat ius matrimonii circa eum qui relinquitur odio fidei Christianae” (*Quinque Compilationes...*, cyt., tekst znajduje się w X. 3, 33, 1 w edycji tego samego autora, s. 587-588; Innocentius III, Quanto te: „(...) Et canonem etiam, in quo dicitur: Quod ‘contumelia creatoris solvit ius matrimonii circa eum, qui relinquitur’” (H. Denzinger, (ed.), *Enchiridion...*, cyt., s. 188).

²⁸ S. Ioannes Chrysostomus, *Argumentum Epistolae Primae ad Corinthios, Homilia XIX*: „Quid sibi vult autem illud: *Infidelis si discedit aut separatur?* Verbi gratia si te iubet sacrificare aut sociam impietatis esse propter connubium, vel discedere; melius est disrupti connubium, quam piam religionem” (PG 61, kol. 155).

²⁹ S. Ioannes Damascenus, *In epistolam primam ad Corinthios*, cap. 7, v. 15: „Videlicet, si propter coniugium iubet te sacrificare sociamve impietatis fieri, aut discedere, satius est, ut divortium facias nuptiarum, quam pietatis” (PL 95, kol. 623); Theofilactus, *Epistolae primae divi Pauli ad Corinthios expositio*, cap. 7, v. 15: „Satis enim est connubium solve-re quam pietatem” (PG 124, kol. 646).

ry”. Z drugiej strony próbuje się popierać „sprawę Bożą”, „religię”, lub „pobożność”, które to określenia nie są niczym innym, jak tylko różnymi formami nazwania tej samej rzeczywistości wiary, która stanowi fundament rozwiązywania małżeństwa – *in favorem fidei* – na mocy przywileju Pawłowego.

Co do momentu rozwiązywania, norma ustanawia, że w tych przypadkach małżeństwo rozwiązuje się „przez sam fakt zawarcia nowego małżeństwa przez stronę ochrzczoneą”³⁰. W pierwszym tysiącleciu istnienia Kościoła uważano, że to *contumelia creatoris* rozwiązywała węzeł małżeński, ale już źródła prawa w XII wieku i potem doktryna scholastyczna, uściślając, że strona ochrzczonea, która po separacji spowodowanej obrazą Stwórcy, nie zawarła ponownego małżeństwa, jest zobowiązana przyjąć stronę nieochrzczoneą, jeżeli ta chrzci się i chce powrócić, ponieważ pierwsze małżeństwo naturalne ratyfikuje się przez wiarę chrystusową i jednocześnie zanika fundament rozwiązania. Tak więc, rozwiązanie małżeństwa na mocy przywileju Pawłowego, umieszcza się w momencie ukonstytuowania się drugiego związku³¹.

2.2. Przypadki rozwiązania „a lege”

W Kodeksie znajdują się dwa przypadki rozwiązania małżeństwa *a lege*. Pierwszy stanowi, że nieochrzczony, który miał równocześnie kilka żon nieochrzczonych, po przyjęciu chrztu w Kościele katolickim, jeśli mu trudno pozostać z pierwszą żoną, może zatrzymać jed-

³⁰ Kan. 1143 §1 KPK 1983.

³¹ Bernardus Papiensis, *Summa de matrimonio*, nr 3: „Quod si infidelis quae prius non consentiebat cohabitare, venit ad fidelem et virum suum repetit, distinguendum puto, an vir, priusquam ipsa converteretur, aliam accepit uxorem, in quo casu non ei redderetur, sed cum secunda maneret; si vero prius ipsa conversa est, quam iste aliam acciperet, puto ipsum sibi esse reddendum; cessante enim causa dissidii, debuit cessare dissidium” (E.A.Th. Laspeyres, (ed.), *Bernardi Papiensis Summa Decretalium. Summa de matrimonio (appendix)*, Graz 1956, s. 291). S. Thomas de Aquino, *Summa...*, cyt., q. 59, art. 5: „(...) Matrimonium infidelium est imperfectum: sed matrimonium fidelium est perfectum, et ita est firmitus. Semper autem firmitus vinculum solvit minus firmum si sit ei contrarium. Et ideo matrimonium quod post in fide Christi contrahitur, solvit matrimonium quod prius in infidelitate contractum fuerat. Unde matrimonium infidelium non est omnino firmum et ratum, sed ratificatur postmodum per fidem Christi. (...) Crimen uxoris nolentis cohabitare sine contumelia Creatoris, absolvit virum a servitute qua tenebatur uxori ut non posset ea vivente aliam ducere, sed nondum solvit matrimonium: quia, si blasphema illa converteretur antequam ille aliud matrimonium contraheret, reddetur et vir suus” (ed. cyt., s. 555).

ną z nich, oddalając pozostałe³². Drugi zaś mówi, że jeżeli nieochrzczony po przyjęciu chrztu w Kościele katolickim, nie może ze współmałżonkiem nieochrzczonym nawiązać współzamieszkania z racji uwięzienia lub prześladowania, wolno mu zawrzeć nowe małżeństwo, chociażby tymczasem druga strona przyjęła chrzest³³. Te dwie normy wskazują przyjęcie sakramentu chrztu jako moment możliwego uporządkowania sytuacji małżeńskiej neofity. Specyficznego dobra, stanowiącego fundament rozwiązania węzła w tych przypadkach, trzeba by szukać mając na uwadze kontekst historyczny, w którym były nadane wspomniane normy. Wraz z ewangelizacją Ameryki pojawia się możliwość masowych konwersji autochtonów. Jednocześnie, wobec takich fenomenów jak poligamia i oddalanie żon, zakorzenionych w tamtej społeczności, do których potem dołączy niewolnictwo, powstaje trudność, aby nałożyć nowe, trudne same w sobie, zachowania na osoby słabe, nie przyzwyczajone do modelu małżeństwa, który proponuje chrześcijaństwo. Wtedy, papież wprowadzają nowe przypadki rozwiązania małżeństwa naturalnego, nazywane dzisiaj *a lege*, aby takie osoby z łatwością mogły przyjąć wiarę. W tych wypadkach, ekstremalna trudność przyjęcia wiary i wytrwania w niej, wydaje się być fundamentem rozwiązania związku naturalnego³⁴.

Jeżeli chodzi o sam moment rozwiązania, normy kodeksowe nie wypowiadają się wprost na ten temat, jednak można wnioskować, że rozwiązanie ma miejsce, gdy spełnione są wszystkie, przewidziane przez prawo warunki – stąd nazwa *a lege*.

³² Zob. kan. 1148 §1 KPK 1983.

³³ Zob. kan. 1149 KPK 1983.

³⁴ Zob. Paulus III, *Altitudo*: „Super eorum vero matrimoniiis, hoc observandum decernimus, ut qui ante conversionem plures juxta illorum morem habebant uxores, et non recordantur quam primo acceperint, conversi ad fidem unam ex illis accipiant quam voluerint, et cum ea matrimonium contrahant, per verba de praesenti, ut moris est”; Pius V, *Romani Pontificis*: „Cum itaque sicut accepimus Indis in sua infidelitate manentibus plures permittantur uxores, quas ipsi etiam levissimis de causis repudiant, hinc factum est quod recipientibus Baptismum permissum sit permanere cum ea uxore quae simul cum marito baptizata existit, et quia saepenumero contingit illam non esse primam conjugem”; Gregorius XIII, *Populis*: „Populis ac nationibus nuper ex gentilitatis errore ad fidem catholicam conversis expedit indulgere circa libertatem contrahendi matrimonia, ne homines continentiae servandae minime assueti propterea minus libenter in fide persistant et alii illorum exemplo ab eius perceptione deterreantur. (...)” (J. Metzler, (ed.), *America Pontificia. Primi saeculi evangelizationis 1493-1592*, vol. 1, Città del Vaticano 1991, vol. 1, s. 362-364; vol. 2, s. 894-895; s. 1229-1230).

2.3. Rozwiązanie dla dobra wiary: przypadki nie skodyfikowane

Oprócz przywileju Pawłowego i rozwiązania a lege istnieją inne przypadki nie włączone do CIC 1983, a mianowicie, „rozwiązanie małżeństwa na korzyść wiary”, regulowane Instrukcją *Ut notum* z 6 grudnia 1973³⁵, a dostosowane do nowego Kodeksu najnowszym dokumentem Kongregacji Nauki Wiary z 30 kwietnia 2001 r., *Normae de conficiendo processu pro solutione vinculi matrimonialis in favorem fidei*³⁶. Papież, jeżeli zachodzi taka potrzeba³⁷, rozwiązuje węzeł naturalny na korzyść wiary *sive pars oratrix baptizetur aut convertatur, sive non*³⁸. Co do specyficznego dobra, które byłoby fundamentem takiego rozwiązania, w *Ut notum* i w nowych *Normae* nie ma żadnych wyraźnych stwierdzeń na ten temat. Jednak zwraca uwagę jeden z warunków *sine quibus non* z poprzedniej Instrukcji, które wpływają na ważność rozwiązania. Wymaga się *ut persona non baptizata vel baptizata extra ecclesiam catholicam libertatem facultatemque parti catholicae relinquat profitendi propriam religionem atque catholice baptizandi educandique filios: quae condicio, cautionis forma, in tuto ponenda est*. Nowe *Normae* mówią, iż *si pars catholica matrimonium intendit contrahere vel convalidare cum per-*

³⁵ Zob. Sacra Congregatio pro Doctrina Fidei (dalej: SCDF), *Instructio pro solutione matrimonii in favorem fidei (Ut notum)*, 1973.12.06, w: X. Ochoa, (ed.), *Leges Ecclesiae post Codicem Iuris Canonici editae*, (dalej: Ochoa), vol. 5, Roma 1980, kol. 6702.

³⁶ Zob. SCDF, *Normae pro conficiendo processu pro solutione vinculi matrimonialis in favorem fidei*, E Civitate Vaticana 2001. Poniżej, bardziej szczegółowo zajmiemy się treścią dokumentu.

³⁷ Pierwszy papież, który udzielił tego typu rozwiązania stwierdził: „Gli altri matrimoni (...), dati certi necessari presupposti, possono (...) essere sciolti oltre che in forza del privilegio Paolino, dal Romano Pontefice in virtù della sua potestà ministeriale” (Pius XII, *Già per la terza volta*, w «AAS» 33 (1941), s. 424-425). Podobne stwierdzenia znajdujemy w Sacra Congregatio Sancti Officii (dalej: SCSO), *Normae pro conficiendo processu in casibus solutionis vinculi matrimonialis in favorem fidei per Supremam Summi Pontificis Auctoritatem*, 1934.05.01: „Connubia inita inter acatholicos, quorum saltem alter baptizatus non sit, valida quidem censenda sunt, non tamen adeo rata ut necessitate suadente dissolvi non possint in favorem fidei per Supremam Summi Pontificis Auctoritatem” (Ochoa, kol. 2, col. 3354); Gregorius XIII, *Populis*: „Idcirco nos attendentes huiusmodi connubia inter infideles contracta vera quidem non tamen adeo rata censeri, ut necessitate suadente dissolvi non possint (...)” (ed. cyt., s. 1229).

³⁸ SCDF, *Instructio...*, cyt., col. 6702. W nowych *Normae* mówi się: *Matrimonium inintum a partibus, quarum saltem una non sit baptizata a Romano Pontifice solvi potest in favorem fidei, dummodo matrimonium ipsum non fuerit consummatum postquam ambo coniuges receperunt*. Brakuje więc sformułowania *sive pars oratrix baptizetur aut convertatur, sive non*, które występowało w Instrukcji z 1973 r. Ten brak nie dotyka jednak istoty normy, por. SCDF, *Normae...*, cyt. art. 1, s. 8.

*sona non baptizata vel baptizata non catholica, declaret se paratam esse pericula a fide deficiendi remove atque pars acatholica declaret se paratam esse relinquere parti catholicae libertatem propriam religionem profitendi atque filios catholice baptizandi et educandi*³⁹. Przy pomocy tych warunków, zobowiązujących osobę nieochrzczonej do respektowania wiary katolickiej przyszłego współmałżonka, chce się ochronić i sprzyjać większemu dobru, którym jest wiara, i które jest fundamentem rozwiązania, stawiając go wyżej od węzła naturalnego. Zatem, jeżeli udowodni się brak szczerości w składaniu zobowiązania przez stronę nieochrzczonej, ordynariusz miejsca może przystąpić, zgodnie z prawem, do stwierdzenia nieważności małżeństwa z przeszkody węzła⁴⁰.

Reasumując, we wszystkich przypadkach, tj. w przywileju Pawłowym, rozwiązaniu *a lege* i nieskodyfikowanych, większym dobrem, będącym fundamentem rozwiązania, jest zawsze wiara. Wydaje się, że to właśnie ona stoi ponad zasadą nierozzerwalności małżeństwa naturalnego i uzasadnia wykonanie władzy przez Kościół w tych wypadkach. Można oczywiście dyskutować nad słusznością takiego stawiania sprawy, ale nie ulega wątpliwości fakt, iż tak właśnie się dzieje.

3. Kompetentna władza

Obowiązujące normy kodeksowe mówią w formie bezosobowej, że małżeństwo nieochrzczonych „rozwiązuje się”, pomijając jakiegokolwiek odniesienie do władzy, która stoi za tym rozwiązaniem⁴¹. Instrukcja *Ut notum* również nie mówi, kto rozwiązuje małżeństwo niesakramentalne, wymaga jedynie od ordynariusza miejsca, aby ten, przesłał prośbę do Kongregacji Nauki Wiary⁴². Z samego dokumentu, poprzez który infor-

³⁹ SCDF, *Instructio...*, cyt., col. 6702 i SCDF, *Normae...*, cyt. art. 5, s. 9.

⁴⁰ SCDF, Odpowiedź, 1981.02.18: „1. Utrum sinceritas in cautionibus praestandis a parte oratrice non catholica sit elementum essenziale pro valida concessione solutionis matrimonii in favorem Fidei. (...) Ad. 1. *Affirmative*. Agitur, enim, de probanda existentia unius ex conditionibus „sine quibus non” requisitis pro valida solutione matrimoniali in favorem Fidei (...). Probata carentia sinceritatis in praestitis cautionibus, Ordinarius loci potest ad declarationem nullitatis matrimonii ob impedimentum ligaminis procedere ad normam iuris” (Ochoa, vol. 6, kol. 8141).

⁴¹ Zob. kan. 1143 §1.

⁴² SCDF, *Instructio...*, cyt., II. *Normae procedurales...*, cyt., art. 16: „Ordinarius preces ad S. Congregationem pro Doctrina Fidei omnia acta et informationes, tribus exemplariis, remittat, de quibus omnibus respondere tenetur” (Ochoa, vol. 5, kol. 6705).

muje się zainteresowane strony o rozwiązaniu małżeństwa, dowiadujemy się, że Kongregacja, po zbadaniu sprawy, służy swoją radą papieżowi, a on rozwiązuje lub nie, węzeł małżeński. Właśnie Ojciec Święty jest tym, na którym spoczywa odpowiedzialność rozwiązania małżeństwa nieochrzczonych⁴³. Jednak już nowe Normae wprost wskazują na osobę papieża, który może rozwiązać małżeństwo na korzyść wiary⁴⁴.

3.1. Kompetencja Ojca Świętego

W historycznym procesie formacji norm i praktyki dotyczącej rozwiązania małżeństw naturalnych, w podejmowaniu decyzji w tej materii, władza apostołska gra główną rolę. Już Apostoł Paweł, świadomy tego i czując się kompetentnym, słowami: *ceteris autem ego dico, non Dominus*, rozwiązał problem małżeństw, w których jedna strona przyjęła chrzest⁴⁵.

Przypadki małżeńskie, które pojawiły się w wyniku ewangelizacji w wieku XVI i które wychodziły poza klasyczną strukturę przywileju pawłowego, skądinąd potwierdzonego autorytetem Innocentego III⁴⁶, zawsze były kierowane do Stolicy Świętej. Stamtąd oczekiwano rozwiązania problemów. Trzy nowe przypadki rozwiązania zostały włączone: 1. *Auctoritate Apostolica nobis ab ipso Domino Nostro Jesu Christo, per Beatum Petrum, cui, et Successoribus suis Apostolatus ministerii...*⁴⁷; 2. *Ac Apostolicae Potestatis plenitudine...*⁴⁸; i 3. *Plena auctoritate Apostolica...*⁴⁹. Nie ulega wątpliwości, że papież, przywołując władzę apostołską, nadaną przez Chrystusa Piotrowi i jego następcom, czuli się kompetentni, aby rozwiązywać przedstawiane im przypadki.

⁴³ Używa się następującej formy: „Actis maturo examini subiectis, expletisque omnibus in casu explendis, quaestio proposita est in hac Congregatione, quae ad dubium: „An consilium praestandum sit Ss.mo pro dissolutione, in favorem fidei, matrimonii, de quo supra (...) respondendum decrevit:...” Ss.mus D.N.D.... divina Providentia Pp.,... die... de omnibus habita relatione benigne adnuere dignatus est pro gratia iuxta supra relatam Decretum”, zob. S. Świa czny, *La disolución del vínculo en el matrimonio de los no bautizados: ejercicio de la potestad pontificia*, Pamplona 1998, s. 367.

⁴⁴ SCDF, *Normae...*, cyt. art. 1, s. 8.

⁴⁵ 1 Cor 7, 12, w: E. Nestle, – K. Aland, (ed.), *Novum Testamentum...*, cyt.

⁴⁶ Zob. Innocentius III, *Quanto te*, cyt.; Id., *Gaudemus*, cyt., oba dokumenty cytujemy za H. Denzinger, (ed.), *Enchiridion...*, cyt., s. 187-189.

⁴⁷ Zob. Paulus III, *Altitudo*, w: J. Metzler, (ed.), *America Pontificia*, cyt., vol. 1, s. 362.

⁴⁸ Pius V, *Romani Pontificis*, w: J. Metzler, (ed.), *America Pontificia*, cyt., vol. 2, s. 895.

⁴⁹ Gregorius XIII, *Populis*, w: J. Metzler, (ed.), *America Pontificia*, cyt. vol. 2, s. 1229.

W późniejszej debacie „za i przeciw” rozwiązaniu małżeństwa naturalnego, która wywiązała się w wieku XVII, wprost nie dyskutowano na temat władzy papieża, bo tę z góry zakładano. Zwolennicy obu opcji debatowali raczej nad naturą węzła małżeńskiego nieochrzczonych. Jeżeli akcentowano jego podobieństwo do węzła ochrzczonych, wyciągano wtedy wnioski, że papież nie ma władzy do jego rozwiązania. Jeżeli kładziono akcent na jego brak sakramentalności, tym samym, dopuszczano możliwość rozwiązania przez Ojca świętego⁵⁰.

Pierwsze *Normae* dotyczące rozwiązania małżeństwa na korzyść wiary wydane przez Święte Oficjum wskazują, że dokonuje się to *per Supremam Summi Pontificis Auctoritatem*⁵¹. Jak widać, żadna norma i żaden papież, mówiąc o rozwiązaniu węzła naturalnego, nie powołuje się na jakąś specjalną władzę, oprócz władzy apostolskiej nadanej przez Chrystusa. Nie wydaje się, że tzw. *potestas vicaria* jest różna od *sacra potestas*, którą posiada papież na mocy swego urzędu. I chociaż istnieją różne sposoby jej nazywania⁵², zawsze chodzi o tę samą rzeczywistość władzy apostolskiej – wykonywanie władzy Chrystusa na ziemi – która w określonych okolicznościach i po spełnieniu pewnych, koniecznych warunków, może być użyta do rozwiązania małżeństwa naturalnego⁵³.

⁵⁰ Zob. G. Vázquez, *Commentariorum, ac disputationum in tertiam partem Sancti Thomae*, t. 4, Compluti 1615, s. 489; B. Pontii, *De Sacramento Matrimonii, Salamanticae* 1620, s. 774; P. Lambertini, (Benedictus XIV), *Quaestiones canonicae*, Venetiis 1767, ss. 125 i 127; Martín de Azpilcueta, *Consiliorum sive responsorum*, Roma 1602, vol. 1, s. 877; T. Sánchez, *De sancto matrimonio...*, cyt., s. 122-123 i 137.

⁵¹ SCSO, *Normae pro conficiendo...*, cyt., art. 1, w: Ochoa, vol. 2, col. 3354.

⁵² 1) „*Potestas vicaria*”: papież posiada władzę rozwiązania jako Wikariusz Chrystusa. Wyrażenie „*vicaria*” wskazywałoby, że czynności dokonuje się w imię drugiego, za pomocą władzy, która jest „własna”. Fizycznie czynność jest tego, który jej dokonuje, ale prawnie i moralnie jest tego, w czyje imię działa. W konsekwencji, kiedy papież rozwiązuje małżeństwo, właściwie nie on rozdziela małżonków, lecz sam Bóg, którego papież jest Wikariuszem, zob. *Epistolarum Innocentii III, Libri undecim*, Parisiis 1682, t. 1, col. 2, s. 181; Hostiense, *In Tertium Decretalium librum Commentaria*, Venetiis 1581, reprodukcja w Torino 1965., fol. 128-128a, cap. 8, 14, *Pro defensione*. 2) „Władza ministerialna”: sposób w jaki Kościół wykonuje swoją władzę w materii prawa nierozdzielności jest taki sam jak sposób jej wykonywania przy odpuszczaniu grzechów. Ten, kto wykonuje władzę, czyni to jako przyczyna instrumentalna – ministerialna –, podczas gdy Bóg czyni to jako przyczyna główna, zob. J.M. Fernández Castaño, *Legislación matrimonial de la Iglesia*, Salamanca 1994, s. 396-400.

⁵³ Papież Pius XII w tym samym dokumencie nazywa ją ministerialną albo vicaria: „(...) Essere sciolto, oltre che in forza del privilegio Paolino, dal Romano Pontefice in virtù della sua potestà ministeriale”; a trochę niżej: „La norma suprema, secondo la quale il Romano Pontefice fa uso della sua potestà vicaria di sciogliere matrimoni (...)” (Pius XII, *Già per la terza volta...*, cyt., s. 425.).

3.2. Wylącznieść kompetencji Biskupa Rzymskiego

Sygnatura Apostolska w dekreście z dnia 23 stycznia 1996 r., stwierdziła, że za wyjątkiem przypadków rozwiązania *ipso iure* z kanonów 1143-1149, w innych wypadkach nie istnieje żadna inna, niższa władza od papieża, która mogłaby dokonać rozwiązania małżeństwa naturalnego⁵⁴. Nie jest to jedyna interwencja Stolicy Świętej dotycząca kompetencji papieża w sprawach rozwiązania małżeństwa. Już w roku 1923, Kongregacja ds. Sakramentów mówiąc o małżeństwie tylko zawartym zastrzegła wyłączne wykonywanie władzy papieża w tej kwestii⁵⁵. Nieco później, Kongregacja dla Kościołów Wschodnich uściśliła, iż władza dyspensowania małżeństwa tylko zawartego, z woli Bożej należy jedynie do Ojca św.⁵⁶ To samo powiedział papież Paweł VI odnosząc się do przywileju wiary, jednocześnie wykluczając możliwość wykonywania tej władzy przez biskupów. W przypadkach *favor fidei*, to zarezerwowanie sobie władzy bierze się stąd, że materia – węzeł małżeński naturalny – która jest z prawa boskiego, wymaga interwencji kogoś, kto posiada pełnię władzy. Papież mówi jasno, że tylko Ojciec św., na mocy swojej władzy apostolskiej, nadanej mu przez Chrystusa, po spełnieniu pewnych, koniecznych warunków jest uprawniony do rozwiązania naturalnego węzła małżeńskiego⁵⁷.

Wokół tematu władzy papieskiej i rozwiązania węzła pojawia się inny problem⁵⁸: czy wyłączność kompetencji papieża w rozwiązaniu mał-

⁵⁴ *Supremum Tribunal Signaturae Apostolicae, Applicatio can. 1150 ad causas nullitatis matrimonii non admittitur – Decr. Congressus – 23 gennaio 1996 – VT.*, n. 3: „Circa dissolutionem matrimonii non rati, notandum est: Non datur dissolutio ipso iure praeter quam in casibus de quibus in cann. 1143-1149, qui respiciunt matrimonia inter partes non baptizatas contracta; In aliis casibus nulla auctoritas Romano Pontifice inferior, iuxta ius vigens, dissolutionem vinculi matrimonialis non rati concedere potest” («Il Diritto ecclesiastico», 1 (1997), s. 22).

⁵⁵ *Sacra Congregatio de Disciplina Sacramentorum, Dekret, Catholica Doctrina*, 1923.05.07: „Quamvis uni tantum Romano Pontifici competit dispensationem concedere (...)” («AAS» 15 (1923), s. 389).

⁵⁶ *Sacra Congregatio pro Ecclesiae Orientalis, Instrukcja*, 1953.07.13, n. 1: „Cum uni Romano Pontifici sit divinitus commissa potestas dispensandi super matrimonio rato e non consummato”, (Ochoa, vol. 2, kol. 3155).

⁵⁷ *Paulus VI, De Episcoporum muneribus*, n. 5: „Minime vero eae leges divinae, cum naturales tum positivae, a quibus unus Summus Pontifex –ubi potestate vicaria utitur– dispensare valet; sicuti accidit in dispensatione a matrimonio rato e non consummato, ab iis quae circa privilegium fidei versantur, et ab aliis” («AAS» 58 (1966), s. 469).

⁵⁸ Nie zamierzamy szukać tutaj rozwiązania tego problemu, tylko go sygnalizujemy jako ewentualny przedmiot innego studium.

żeństwa oznacza, że jego władza nie może być delegowana? Do dnia dzisiejszego, decyzje w tej kwestii zawsze podejmował Ojciec św. i wszystkie dokumenty wspomniane przez nas, wskazują na niego, jako na jedyną, kompetentną osobę. Jednak, cytowane dokumenty milczą na temat możliwości delegowania władzy rozwiązania małżeństwa naturalnego, przez co istnieją różne drogi interpretacji tego faktu: albo z góry zakłada się, że delegacja w materii małżeństwa, będącej z prawa Bożego naturalnego, nie jest możliwa; albo zostawia się tę kwestię otwartą, tak jak na przykład w dokumencie Sygnatury Apostolskiej, gdzie do stwierdzenia wyłączności kompetencji Ojca św. jest dołączone wyrażenie: *iuxta ius vigens*⁵⁹.

Kończąc ten punkt, chcemy zauważyć, iż bardzo ważną rzeczą jest, aby nie mylić trzech różnych kwestii, a mianowicie: a) władzy papieża co do rozwiązania węzła naturalnego – której to fundamentem wykonania jest wiara („na korzyść wiary”); b) jego wyłącznej, osobistej kompetencji – jako papieża – w rozwiązaniu węzła naturalnego; i c) ogólnej kompetencji Kościoła w interpretowaniu, strzeżeniu i nauczaniu wszystkich ludzi, co należy do materii prawa naturalnego. Interpretacja, strzeżenie i nauczanie nie posiadają znaczenia prawnego w przypadku rozwiązania węzła naturalnego. Papież na mocy swojej władzy apostolskiej, i tylko on, rozwiązuje taki węzeł, nie dlatego, że Kościół jest kompetentny w materii prawa Bożego, lecz dlatego, iż pozwala mu na to „korzyść wiary” i otwarcie takiego węzła na podniesienie do godności sakramentu, które się nie dokonało, ponieważ strony tworzące go nie były ochrzczone. Materia prawa Bożego jest tą, która ogranicza tylko do osoby papieża wykonanie tej władzy, wykluczając inne, niższe rangą autorytety⁶⁰.

4. Natura prawna

Aby określić naturę prawną rozwiązania małżeństwa naturalnego, tradycyjnie używa się dwóch terminów, którymi są: przywilej i dyspenza. Pierwszy jest częścią nazwy instytucji „przywileju pawłowego” –

⁵⁹Supremum Tribunal Signaturae Apostolicae, *Applicatio can. 1150...*, cyt., n. 3: „In aliis casibus nulla auctoritas Romano Pontifice inferior, iuxta ius vigens, dissolutionem vinculi matrimonialis non rati concedere potest” (*«Il Diritto ecclesiastico»*, l. (1997), s. 22).

⁶⁰Na temat punktu „c)”, zob. Pius XII, *Magnificate*, w *«AAS»* 46 (1954), ss. 671-672.

w ten sposób nazywa ją obowiązujący KPK⁶¹. Drugi, doktryna zwykle rezerwuje dla udzielenia przez papieża łaski rozwiązania *in favorem fidei*⁶². Przyjrzyjmy się tym dwom terminom.

4.1. Przywilej

KPK 1983 definiuje przywilej jako łaskę udzieloną szczególnym aktem dla pożytku pewnych osób, fizycznych lub prawnych, która może być przyznana przez ustawodawcę oraz przez władzę wykonawczą, której prawodawca dał taką władzę⁶³. Adaptując tę definicję do tego, co rozumie się pod pojęciem „przywilej Pawłowy”, można powiedzieć, iż jest to łaska, przyznawana stronie nieochrzczonej, która się nawraca i przyjmuje chrzest, ponownego zawarcia małżeństwa, w przypadku, gdy druga strona nie chce się ochrzcić i odchodzi, rozumiejąc przez odejście niechęć do wspólnego zamieszkania albo chęć do zamieszkania z obrazą Stwórcy⁶⁴. Neofita, na mocy tej dyspozycji, otrzymuje „przywilej”, to znaczy korzystniejszą pozycję w stosunku do tej, jaką miałby w wypadku aplikacji powszechnego prawa nierozzerwalności. Spełniając określone warunki uzyskuje prawo zawarcia nowego małżeństwa, poza przypadkiem śmierci współmałżonka⁶⁵. Chociaż niektórzy autorzy powiedzą, iż nie ma powodu, aby przywilej jako taki, ze swej natury, przynosił korzyść lub niekorzyść⁶⁶, przywilej Pawłowy, który jest łaską⁶⁷ udzieloną przez Chrystusa i promulgowaną przez św.

⁶¹ Zob. kan. 1143 §1 KPK 1983.

⁶² Na przykład: „*Uterius matrimonium infidelium solvi potest dispensatione Romani Pontificis semper in fidei favorem*” (P. Gasparri, *Tractatus Canonicus de Matrimonio*, ed. 3., Parisiis 1904, vol. 2, nr 1327 i 1355, s. 288 i 321).

⁶³ Zob. kan. 76 §1.

⁶⁴ Zob. kan. 1143 §§1 i 2 KPK 1983.

⁶⁵ Zob. A.M. Abate, *Lo scioglimento del vincolo coniugale*, ed. 3, Napoli 1970, ss. 85-86; Id., *Il matrimonio nella nuova legislazione canonica*, Roma – Brescia 1985, s. 311; G. Girotti, *La procedura per lo scioglimento del matrimonio nella fattispecie del 'privilegio paolino'*, w: R. Funghini, (red.), *I procedimenti speciali nel diritto canonico*, Città del Vaticano 1992, s. 161.

⁶⁶ Zob. J. Hervada, *Lecciones propedéuticas de Filosofía del Derecho*, Pamplona 1992, s. 393.

⁶⁷ W udzieleniu łaski rozwiązania, motywy powinny być zawsze w zgodzie z wymogami. W tym sensie rozwiązanie nie jest „czystą” łaską. Zwykle rozumie się przez taką to, co nie należy się ze sprawiedliwości, tzn. to, co nie należy się *ad aequalitatem*. Jednak, udzielenie łaski drogą administracyjną powinno dokonywać się ze słusznej przyczyny, a nie arbitralnie, zob. E. Labandiera, *Tratado de Derecho Administrativo Canónico*, Pamplona 1988, s. 463.

Pawła⁶⁸ dla pożytku pewnych osób, wchodzi w zakres charakterystyki przywileju podanej przez obowiązujący KPK. Wydaje się, że wyrażenia „przywilej Pawłowy”, oprócz tego, że jest ono utrwalone poprzez długą tradycję, można używać w jego całej zawartości prawno – semantycznej⁶⁹.

W latach pięćdziesiątych, tym samym określeniem „przywilej” z przymiotnikiem „Piotrowy”, rozpoczęto oznaczać władzę Papieża do rozwiązywania węzła naturalnego⁷⁰. Jednak wydaje się nieadekwatne używanie go w ten sposób, ponieważ nie da się stwierdzić, iż Chrystus udzielił Kościołowi tego typu przywileju albo innej „specjalnej” władzy, oprócz tej, która jest konieczna do realizacji jego misji zbawczej w świecie. To właśnie ten typ władzy, posiadanej przez Kościół z nadania Bożego, sprawia, że jest on kompetentny, aby rozwiązać węzeł naturalny⁷¹. Poprzez to stwierdzenie, nie chcemy odrzucić terminu „przywilej”, aby opisać naturę prawną rozwiązania węzła naturalnego. W rzeczywistości, we wszystkich przypadkach, chociaż z różnymi stanami faktycznymi, dokonuje się tego samego: rozwiązuje się małżeństwo naturalne. Tak jak w „przywileju Pawłowym”, również i w innych przypadkach, osoba otrzymuje pewien „przywilej”, to znaczy łaskę, która umieszcza ją w pozycji korzystniejszej w stosunku do tej, którą miałaby w wypadku aplikacji powszechnego prawa nierozdzielności. Spełniając warunki zawarte w kanonach 1148-1149 albo w Normae z 30 kwietnia 2001 r., uzyskuje prawo zawarcia nowego małżeństwa, poza przypadkiem śmierci współmałżonka. Przyznanie tego przywileju jest możliwe nie dzięki jakiejś „specjalnej” władzy,

⁶⁸ SCSO, Instrukcja, 1866.06.20: „(...) Locus esse potest privilegio in favorem fidei a Christo Domino concessio et a Paulo promulgato” w: *Collectanea S. Congregationis de Propaganda Fide*, vol. 1, Romae 1907, s. 716 (dalej: «Collectanea SCPF»).

⁶⁹ Zob. kan. 73 §1 KPK1983.

⁷⁰ „Haec potestas S. Pontificis vocatur interdum: privilegium Petrinum” (A. Vermeersch – I. Creusen, *Epitome Iuris Canonici*, ed. 7, Mechliniae – Romae – Parisiis – Bruxellis 1954, n. 429, s. 301); „Duplex distinguitur dissolutio. Una est s. d. privilegium Paulinum, altera est Privilegium Petrinum seu dispensatio S. Pontificis (privilegio fidei in sensu stricto)” (J. Bánk, *Connubia Canonica*, Romae – Friburgi Brisg. – Barcinone 1959, cyt., s. 541).

⁷¹ Zob. U. Navarrete, *Privilegio de la fe: Constituciones pastorales del siglo XVI. Evolución posterior de la práctica de la Iglesia en la disolución del matrimonio de infieles*, w: T. García Barberena, (red.), *El vínculo matrimonial. ¿Divorcio o indisolubilidad?*, Madrid 1978, s. 301; Id., *De termino 'Privilegium Petrinum' non adhibendo*, w: «Periodica» 53 (1964), s. 342-373.

którą posiada Papież, lecz dzięki wierze, którą się popiera albo chroni, i która pozwala, że Ojciec św., jako jedyna, kompetentna władza, może rozwiązać małżeństwo naturalne. Po określeniu w ten sposób natury prawnej rozwiązania węzła, kwestia terminologiczna, to znaczy, problem: jak nazywać ten fenomen, okazuje się prosty do rozwiązania. Nie wychodząc poza terminologię Magisterium można tę figurę nazywać *privilegium fidei*⁷².

4.2. Dyspensa

Papież Grzegorz XIII udzielił biskupom, proboszczom i spowiednikom ze zgromadzenia OO. Jezuitów władzy dyspensowania od interpelacji (choć tych ostatnich wprost nie wspomina) wiernych jednej lub drugiej płci, którzy zawarli małżeństwo zanim przyjęli chrzest, a później nawrócili się, aby ktokolwiek z nich, bez proszenia o zgodę albo bez czekania na odpowiedź swego współmałżonka (uzyskanie jej było niemożliwe ze względu na znaczną odległość lub niemożliwość odnalezienia pierwszego małżonka), mógł zawrzeć małżeństwo wobec Kościoła z jakimkolwiek wiernym, chociażby nawet był innego rytu. Przedmiotem dyspensy były interpelacje, ale pierwsze małżeństwo osoby, która spełniała określone warunki, po udzieleniu dyspensy, zostawało rozwiązane *ipso iure*⁷³. Po wydaniu przez Stolicę Świętą trzeciego i ostatniego dokumentu w wieku XVI, dotyczącego małżeństwa nieochrzczonych, w doktrynie wywiązała się dyskusja „za i przeciw” rozwiązaniu małżeństwa naturalnego na mocy władzy Papieża. Autorzy w swoich opiniach używali pojęcia „dyspensa”. Wyrażenia: *non posse Summum Pontificem dispensare*⁷⁴, albo *Pontificis dispensatione dissolvi possit*⁷⁵ lub podobne powoli wchodziły w terminologię prawną odnoszącą się do rozwiązania węzła naturalnego, a szczególnie wtedy, gdy wspomniane dokumenty zostały włączone w KPK 1917, jako kanon 1125. Komentatorzy tej normy określają jej zawartość terminem

⁷² Paulus VI, *De Episcoporum...*, cyt., n. 5: „(...) Sicuti accidit in dispensatione a matrimonio rato et non consummato, ab iis quae circa *privilegium fidei* versantur, et ab aliis” («AAS» 58 (1966), s. 469).

⁷³ Gregorius XIII, *Populis*: „(...) Concedimus facultatem dispensandi (...)” (ed. cyt., s. 1229).

⁷⁴ Benedictus XIV, *Quaestiones...*, cyt., q. 546, n. 16, s. 125.

⁷⁵ T. Sánchez, *De sancto matrimonii...*, cyt., disp. 17, n. 2, s. 137.

„dyspensa papieska”. Tak czyni kardynał Gasparri⁷⁶. Wernz, Vidal i Aguirre uważają, że kan. 1125 zawiera dyspensę od interpelacji koniecznych do zastosowania przywileju pawłowego⁷⁷. Vermeersch – Creusen również umieszczają cytowany kanon w rozdziale zatytułowanym *De dispensatione ab interpellationibus*⁷⁸. Ci ostatni rozróżniają między dyspensami ogólnymi (tych udziela się, np. w *Altitudo* i w *Romani Pontificis*), a władzą dyspensowania (przyznaną w *Populis*)⁷⁹. Inny autor, Capello, tak samo jak poprzedni, uważa, że kan. 1125 zawiera dyspensę od interpelacji⁸⁰. Dla Bánka, „przywilej Piotrowy” obejmuje przypadki nie mieszczące się w zakresie przywileju Pawłowego, a które dają miejsce aplikacji dyspensy papieskiej⁸¹.

Chociaż w historii nauczania papieskiego na określenie rozwiązania małżeństwa nieochrzczonych bardzo rzadko spotyka się użycie słowa dyspensa⁸², to dzisiaj prawie powszechnie używa się go do określenia rozwiązania węzła naturalnego na korzyść wiary⁸³. W niektórych wy-

⁷⁶ „Ulterius matrimonium infidelium solvi potest *dispensatione Romani Pontificis* semper in fidei favore” (P. Gasparri, *Tractatus...*, ed. 3, vol. 2, nn. 1327 i 1355, s. 288 i 321. „Admissa autem in Romano Pontifice potestate dispensandi in superius enumeratis casibus, non est ratio cur eandem ei denegemus in aliis gravibus casibus. Nam concessae dispensationes indicant potestatem Romani Pontificis circa matrimonium infidelium, in fidei favore; et nullo iure haec potestas limitatur ad enumeratos casus, si favor fidei exercitium eiusdem etiam in aliis gravibus casibus requirat” (Tamże, n. 1361, s. 323-324). Podobnych określeń używa Gasparri w Id., *Tractatus...*, (editio nova), cyt., n. 1162, s. 236-237.

⁷⁷ „*Dispensatio ab interpellatione*. R. Pontifex sua *dispensatione* super *utraque* interpellatione efficere potest, ut pars fidelis omnia quaecumque monitione coniugis infidelis licite et valide celebret novum matrimonium cum tertia persona” (F.X. Wernz – P. Vidal – Ph. Aguirre, *Ius Canonicum*, Romae 1946, t. 5, s. 826).

⁷⁸ Zob. A. Vermeersch – I. Creusen, *Epitome...*, cyt., t. 2, n. 434, s. 304.

⁷⁹ Zob. A. Vermeersch – I. Creusen, *Theologiae Moralis principia – responsa – consilia*, ed. 4, Roma 1948, t. 3, nn. 757-758, s. 498.

⁸⁰ Zob. F.M. Capello, *Tractatus canonico – moralis de sacramentis*, Taurini – Romae 1950, vol. 5: *De Matrimonio*, n. 781 nn., s. 770 nn.

⁸¹ „Duplex distinguitur dissolutio. Una est s. d. privilegium Paulinum, altera est Privilegium Petrinum seu dispensatio S. Pontificis (privilegio fidei in sensu stricto)” (J. Bánk, *Connubia...*, cyt., s. 541).

⁸² Najnowsze użycie i jedyne, które udało nam się odnaleźć, a do tego odnoszące się do dyspensowania z prawa Bożego, pochodzi z Paulus VI, *De Episcoporum...*, cyt., n. 5: „Minime vero eae leges divinae, cum naturales tum positivae, a quibus unus Summus Pontifex – ubi potestate vicaria utitur – dispensare valet; sicuti accidit in dispensatione a matrimonio rato et non consummato, ab iis quae circa privilegium fidei versantur, et ab aliis” («AAS» 58 (1966), s. 469).

⁸³ Robi to w wielu okazjach, między innymi, jeden z najlepszych ekspertów w temacie rozwiązania, profesor Abate, zob. na przykład, A. Abate, *Lo scioglimento...*, cyt., s. 120, 121, 122, 123 i nn.

padkach, w tle takiego użycia, pojawia się idea, że papież na korzyść wiary „dyspensuje” od prawa nierozzerwalności⁸⁴. Pozornie istnieją podobieństwa między tą procedurą a dyspensą w ogóle, według definicji: *legis mere ecclesiasticae in casu particulare relaxatio*⁸⁵. Jednak nie chodzi tu o rozluźnienie, w konkretnym przypadku, naturalnego prawa nierozzerwalności albo takiego (nawet gdyby pochodziło z prawa naturalnego), które ustanawia przeszkodę węzła. Stajemy tutaj wobec rozwiązania węzła małżeńskiego, gdzie zanika pewien stan faktyczny i prawny – w tym wypadku małżeństwo, które wcześniej istniało a potem już nie istnieje. Czyms zupełnie innym jest *relaxatio* prawa, które zabrania zawarcia małżeństwa, na przykład, nieletnim do określonego wieku: w tym wypadku przeszkoda przewidziana przez prawo nadal istnieje – jedynie rozluźnia się prawo. A małżeństwo nie jest nierozzerwalne z ustanowienia prawa, które może być rozluźnione, lecz jest nierozzerwalne *per se*. Nazywając „dyspensą” rozwiązanie małżeństwa naturalnego, wydaje się sugerować, że pozwala się na drugi związek przy dalszym istnieniu pierwszego. W rzeczywistości, w tym przypadku nie rozluźnia się prawa, lecz na korzyść wiary, r o z w i ą z u j e się węzeł naturalny, a małżonkowie są wolni, aby zawrzeć nowe małżeństwo⁸⁶.

Zatem, uważamy raczej, za nieodpowiednie klasyfikowanie fenomenu rozwiązania małżeństwa jako „dyspensą”. Terminem, który lepiej obejmuje naturę tego aktu jest „przywilej wiary” albo „rozwiązanie na korzyść wiary”, ponieważ oddaje jego charakter łaski, a z drugiej strony wskazuje na jego fundament i ostateczny cel, którym jest wiara⁸⁷.

4.3. Tok formalny przyznania przywileju wiary

W jednym z przypadków rozwiązania małżeństwa z 1950 r. ówczesne Święte Oficjum nazwało decyzję: *rescriptum solutionis matrimonii*,

⁸⁴ Zob. A. Abate, *Lo scioglimento...*, cyt., jako przywilej Pawłowy, s. 86; a jako *favor fidei*, s. 118-121.

⁸⁵ Kan. 85 KPK 1983.

⁸⁶ Zob. kan. 85 KPK 1983 i E. Baura, *Comentario al c. 85*, w: A. Marzoa – J. Miras – R. Rodríguez Ocaña, (red.), *Comentario exegetico al Código de Derecho canónico*, Pamplona 1996, s. 676; Id., *La dispensa canonica dalla legge*, Milano 1997, s. 165-166.

⁸⁷ I takiego też terminu „favor fidei” używa się w nowych *Normae*. Zob. SCDF, *Normae...* cyt., art. 1, s. 8.

dając do zrozumienia, że formą, którą posługiwano się udzielając rozwiązań, był reskrypt⁸⁸. Wydaje się, że to jest forma, jaką zwykle posługuje się Kongregacja Nauki Wiary⁸⁹.

Aktualny Kodeks definiuje reskrypt jako „akt administracyjny, wydany na piśmie przez kompetentną władzę wykonawczą, którym – zgodnie z jego naturą – na czyjąś prośbę udziela się przywileju, dyspensy czy innej łaski”⁹⁰. Rozwiązania węzła małżeńskiego dokonuje na piśmie Papież⁹¹, jako odpowiedź na formalną prośbę tradycyjnie nazywaną „*preces*”⁹², przedłożoną przez stronę nazywaną „*pars oratrix*”⁹³.

Co się tyczy elementu materialnego, w reskrypcie udziela się łaski, którą w naszym wypadku jest rozwiązanie małżeństwa naturalnego⁹⁴.

Inną cechą reskryptu jest to, że emituje się go na prośbę osoby, która w swoich „*preces*” proponuje i sugeruje pewne motywy przyznania łaski, motywy, które kompetentna władza przyjmuje, uznaje za swoje i zamienia w przyczynę wyemitowania reskryptu. Jeżeli chodzi o rozwiązanie małżeństwa, te motywy powinny wynikać z „*preces*” wnoszonych do Stolicy Świętej, poprzedzonych procedurą mającą na celu zbadanie czy zostały spełnione warunki ustanowione przez prawo dla przyznania łaski rozwiązania⁹⁵.

5. Warunki

Rozwiązanie małżeństwa naturalnego dokonuje się w obrębie norm kodeksowych i tych, które znajdują się w Normae z 30 kwietnia 2001 r. Ustanawia się tam dla każdego przypadku różne warunki, od spełnie-

⁸⁸ SCSO, Decyzja, bez oznaczonej daty, 1950, w: G. Vromant, *Ius Missionarium*, vol. 4, *De Matrimonio*, ed. 3, Bruxelles – Paris 1952, s. 224-225.

⁸⁹ Zob. SCDF, Decyzja, 1991.07.03, w: S. Świaczny, *La disolución...*, cyt., Pamplona 1998, ss. 367-368.

⁹⁰ Kan. 59 §1 KPK1983.

⁹¹ Zob. S. Świaczny, *La disolución...*, cyt., Pamplona 1998, ss. 367-368.

⁹² Zob. SCDF, *Normae...*, cyt., art. 7 §3 i SCSO, *Normae pro conficiendo...*, cyt., art. 16, kol. 6705.

⁹³ Zob. SCDF, *Normae...*, cyt., art. 7§3 i SCDF, *Instructio pro solutione matrimonii...*, cyt., II, §3, kol. 6703.

⁹⁴ Zob. SCSO, *Normae pro conficiendo...*, cyt., art. 15, kol. 6705.

⁹⁵ Zob. SCDF, *Decyzja*, 1991.07.03, w: S. Świaczny, *La disolución...*, cyt., Pamplona 1998, ss. 367-368. W nowych *Normae* używa się terminu: „łaska rozwiązania węzła”, zob. np. SCDF, *Normae...*, cyt., art. 4, §2, 9, s. 8-10.

nia których zależy ważność lub godziwość rozwiązania. Zebraliśmy je wszystkie poniżej.

5.1. Przywilej Pawłowy

Aby zastosować ten przywilej musi chodzić o:

- a. Małżeństwo zawarte między dwiema osobami nieochrzczonymi⁹⁶.
- b. Jedna z nich się nawraca na wiarę chrześcijańską i ważnie przyjmuje sakrament chrztu, albo w Kościele Katolickim albo w jakiejś wspólnocie niekatolickiej⁹⁷. Jeżeli nawracają się obie strony problem nie powstaje, ponieważ małżeństwo staje się sakramentem⁹⁸.
- c. Stroną, która się nie chrzci odchodzi. Przez odejście rozumie się: a) niechęć do wspólnego zamieszkania (odejście fizyczne) lub b) chęć wspólnego mieszkania, ale z tzw. obrazą Stwórcy (odejście moralne)⁹⁹. Inicjatywa odejścia nie może pochodzić od strony ochrzczonej¹⁰⁰.
- d. Pierwsze małżeństwo niesakramentalne rozwiązuje się na korzyść wiary strony, który przyjęła chrzest w samym momencie zawarcia przez nią nowego małżeństwa¹⁰¹ ze stroną katolicką¹⁰². Ordynariusz miejsca, na skutek poważnej przyczyny może zezwolić – jest to możliwość, a nie prawo neofity – ażeby strona ochrzczone, korzystająca z przywileju Pawłowego, zawarła małżeństwo ze stroną niekatolicką, ochrzczonej lub nieochrzczonej, z zachowaniem przepisów kanonicznych o małżeństwach mieszanych¹⁰³.

⁹⁶ Zob. kan. 1143 §1 KPK 1983.

⁹⁷ Zob. kan. 1143 §1 del CIC 1983. Zob. również *Communicationes* 10 (1978), s. 109.

⁹⁸ Zob. T. Sánchez, *De sancto matrimonii...*, cyt., disp. 9, n. 5, s. 123.

⁹⁹ Zob. kan. 1143 §2 KPK 1983 i *Communicationes* 10 (1978), s. 109-110.

¹⁰⁰ Zob. kan. 1143 §2 KPK 1983. Tradycyjnie uważa się, że jest dopuszczalna separacja małżonka ochrzczonego, ale bez możliwości zawarcia przez niego nowego małżeństwa, zob. na przykład, C. 28, q. 2, c. 2; S. Thomas de Aquino, *Summa Theologica-Supplementum*, Q. 59, art. 5.

¹⁰¹ Zob. kan. 1143 §1 KPK 1983 i *Communicationes* 10 (1978), s. 109. Aż do późnego średniowiecza uważano, że małżeństwo rozwiązywała *contumelia Creatoris*, zob. C. 28, q. 2, c. 2. Potwierdził to papież Innocenty III, zob. Innocentius III, *Quanto te*, ed. cyt., s. 188. Akwinata uważa, że *contumelia Creatoris* jest tylko motywem separacji, a pierwsze małżeństwo niesakramentalne zostaje rozwiązane w momencie zawarcia drugiego małżeństwa, zob. S. Thomas de Aquino, *Summa Theologica-Supplementum*, Q. 59, art. 5.

¹⁰² Zob. kan. 1146 KPK 1983.

¹⁰³ Zob. kan. 1147 KPK 1983. W porównaniu z KPK 1917, jest to kanon nowy. Jego źródło odnajdujemy w Paulus VI, *Pastorale munus*, n. 20, w «AAS» 56 (1964), s. 9.

e. Aby strona ochrzczona zawarła ważne nowe małżeństwo, należy zawsze zapytać (interpelować) stronę nieochrzczone¹⁰⁴: a) czy i ona chciałaby przyjąć chrzest; b) czy przynajmniej chciałaby zgodnie mieszkać ze stroną ochrzczone, bez obrazy Stwórcy¹⁰⁵. Ta interpelacja powinna nastąpić po chrzcie; jednakże ordynariusz miejsca może na skutek poważnej przyczyny¹⁰⁶, zezwolić na zastosowanie interpelacji przed chrztem, a nawet od niej dyspensować, zarówno przed chrztem, jak i po chrzcie, jeśli z dochodzenia, przynajmniej sumarycznego i pozasądowego, stwierdzi się, że nie można jej dokonać lub będzie bezowocna¹⁰⁷.

Interpelacji można dokonać na dwa sposoby: pierwszy – zwykły, przez ordynariusza miejsca strony nawróconej. Ten ordynariusz obowiązany jest zostawić drugiej stronie, jeśli o to prosiła, czas na odpowiedź, zaznaczając jednak, że gdy czas ten upłynie, milczenie zostanie uznane za odpowiedź negatywną¹⁰⁸. Jeżeli ten sposób interpelacji byłby niemożliwy do wykonania, powinno się użyć drugiego, ważnego i godziwego, to znaczy, strona nawrócona czyni to prywatnie¹⁰⁹.

W obydwu przypadkach, dokonanie interpelacji oraz jej wynik powinny być stwierdzone zgodnie z prawem w zakresie zewnętrznym¹¹⁰.

Strona ochrzczona ma prawo zawrzeć nowe małżeństwo: a) jeżeli druga strona odpowiedziała negatywnie na interpelację; b) jeśli, zgodnie z prawem interpelację pominięto; c) jeśli strona nieochrzczona – czy to już interpelowana, czy też nie – zamieszkując najpierw w zgodzie bez obrazy Stwórcy, następnie odeszła bez uzasadnionej przyczyny¹¹¹. W tym ostatnim wypadku należy dokonać interpelacji¹¹². Przywilej Paw-

¹⁰⁴ Zob. SCSO, Odpowiedź, 1916.03.05, w «Collectanea SCPF», vol. 1, ss. 416-417. Jeżeli opuszczono by interpelację bez słusznej dyspensy, nowe małżeństwo byłoby nieważne, zob. SCSO, Odpowiedź, 1965.11.10, w: Ochoa, vol. 3, Roma 1972, kol. 4767.

¹⁰⁵ Zob. kan. 1144 §1 KPK 1983.

¹⁰⁶ Na temat tego co uważa się za „poważną przyczynę”, zob. SCSO, Instrukcja, 1874.06.03, w: «Collectanea SCPF», vol. 2, s. 78.

¹⁰⁷ Zob. kan. 1144 §2. Ten paragraf ma swoje źródło w dyspozycji Paulus VI, *Pastorale munus*, n. 23, w: «AAS» 56 (1964), s. 9; jak i poprawce do niej, zob. «AAS» 57 (1965), s. 187. Jest bardzo ważne przeprowadzenie odpowiedniego badania co do niemożności dokonania interpelacji, zob. SCSO, Instrukcja, 1760.06.11, w: «Collectanea SCPF», vol. 1, s. 276-277.

¹⁰⁸ Zob. kan. 1145 §1 KPK 1983.

¹⁰⁹ Zob. kan. 1145 §2 KPK 1983.

¹¹⁰ Zob. kan. 1145 §3 KPK 1983. Wystarczy, że interpelację uczyni się jeden raz, chociaż *ex mera charitate* można jej dokonać więcej razy, zob. SCSO, Odpowiedź, 1850.06.12, w: «Collectanea SCPF», vol. 1, s. 566.

¹¹¹ Zob. kan. 1146, 1 KPK 1983.

¹¹² Zob. kan. 1146, 2 KPK 1983. Zob. również *Communicationes* 10 (1978), s. 111-113.

łowy nigdy nie rozciąga się na przypadki małżeństw sakramentalnych, na przykład: a) jeżeli w małżeństwie dwóch niekatolików, ważne ochrzczonych, jedna ze stron chce zawrzeć nowy związek ze stroną katolicką¹¹³; b) jeżeli w małżeństwie między dwoma katolikami jeden z nich popada w herezję albo apostazję, i strona, która nadal pozostaje katolicka, chce zawrzeć nowy związek z inną stroną katolicką¹¹⁴.

5.2. Przypadki rozwiązania „*a lege*”¹¹⁵

Małżeństwo niesakramentalne może być rozwiązane za pomocą ogólnego pozwolenia – *a lege* – jeżeli zostaną spełnione takie warunki:

5.2.1. Poligamia równoczesna

a. Nieochrzczony, który miał równocześnie (nie sukcesywnie) przed chrztem kilka żon nieochrzczonych przyjmuje chrzest w Kościele katolickim (to samo odnosi się do kobiety nieochrzzczonej, która miała równocześnie kilku mężów nieochrzczonych)¹¹⁶.

b. Jest mu trudno pozostać z pierwszą z żon¹¹⁷.

c. Może zatrzymać jedną z nich, oddalając pozostałe¹¹⁸.

d. Nowe małżeństwo, po przyjęciu chrztu, powinno być zawarte z zachowaniem prawnej formy, z uwzględnieniem w razie potrzeby także przepisów o małżeństwach mieszanych oraz innych wymogów prawnych¹¹⁹.

¹¹³ Zob. SCSO, Odpowiedź, bez daty, w: B á n k, J. *Connubia...*, cyt., s. 545.

¹¹⁴ Innocentius III, *Quanto te*, cyt., s. 187-188.

¹¹⁵ Źródło tych przypadków znajduje się w dokumentach papieskich: Pius V, *Romani Pontificis* i Gregorius XIII, *Populis*, w: J. Metzler, (ed.), *America Pontificia*, vol. 2, s. 894-895; s. 1229-1230.

¹¹⁶ Zob. kan. 1148 §1 KPK 1983. Zob. również *Communicationes* 10 (1978), s. 114.

¹¹⁷ Zob. kan. 1148 §1 KPK 1983. Według prawa Bożego powinien pozostać przy pierwszej, zob. na przykład, S. Innocentius I, *Magna me gratulatio...*, cyt., cap. 2 i 5, w PL 20, kol. 529-530.

¹¹⁸ Zob. kan. 1148 §1 KPK 1983. Powinno się rozumieć tę dyspozycję jako zakaz życia z nimi modo uxorio. Nie wyklucza się możliwości wspólnego zamieszkania z nimi, szczególnie jeżeli są starsze albo chore, zawsze jednak gdy nie istnieje bliższe niebezpieczeństwo grzechu lub zgorszenia, zob. G. Girotti, *La procedura...*, cyt., s. 171.

¹¹⁹ Zob. kan. 1148 §2 KPK 1983, 1108 nn., 1124-1129, 1086 KPK 1983. Zob. także *Communicationes* 10 (1978), s. 114-115. Również, zob. Pontificia Commissio ad Codicis Canones Authentice Interpretandos, Odpowiedź, 1919.01.26, w: Ochoa, vol. 1, kol. 176; SCSO, Odpowiedź, 1937.06.30, w: Ochoa, vol. 1, kol. 1829.

e. Ordynariusz miejsca mając na uwadze warunki moralne, społeczne i ekonomiczne miejsc i osób, powinien zatroszczyć się o wystarczające zabezpieczenie potrzeb pierwszej żony oraz innych oddalonych, zgodnie z wymaganiami sprawiedliwości, chrześcijańskiej miłości i naturalnej słuszności¹²⁰.

5.2.2. Niemożliwość nawiązania współzamieszkania¹²¹

a. Nieochrzczony będący w związku małżeńskim z innym nieochrzczonym.

b. Zostają rozdzieleni z racji uwięzienia lub prześladowania.

c. Jeden z nich, a nawet oboje, otrzymują chrzest w Kościele katolickim.

d. Jeżeli nie mogą nawiązać współzamieszkania z racji wspomnianych w punkcie 2, wolno im zawrzeć nowe małżeństwo¹²².

e. Jeżeli pierwsze małżeństwo zostałoby skonsumowane już po chrzcie obojga, nie może zostać rozwiązane i dlatego nie ma możliwości zawarcia drugiego małżeństwa¹²³.

5.3. Rozwiązanie małżeństwa na korzyść wiary¹²⁴

Aby zaistniała możliwość rozwiązania małżeństwa na korzyść wiary powinny być spełnione następujące warunki¹²⁵:

¹²⁰ Zob. kan. 1148 §3 KPK 1983. Ordynariusz powinien się zatroszczyć, ale nie powinien osobiście brać na siebie tego obowiązku, zob. *Communications* 10 (1978), s. 115.

¹²¹ Wymogi w tym typie rozwiązania węzła określa kan. 1149 KPK 1983.

¹²² Jest to dosyć szczególna figura w obowiązującym Kodeksie, ponieważ jeżeli obie strony zostały ochrzczone, ale nie mogą nawiązać współzamieszkania, rozwiązanie dokonuje się poprzez pozwolenie ogólne, a nie przez specjalne, papieskie – zgodnie z tym co przepisuje kan. 1142 KPK 1983 na temat rozwiązania małżeństwa nie skonsumowanego, zob. G. G i r o t t i, *La procedura...*, cyt., s. 174.

¹²³ Zob. kan. 1141 KPK 1983.

¹²⁴ Chodzi o przypadki regulowane w cytowanym wyżej dokumencie z 30 kwietnia 2001 r., a wcześniej Instrukcją *Ut notum*. Zob. SCDF, *Normae...*, cyt. A także *Instructio...*, cyt., w: *O c h o a*, vol. 5, kol. 6702-6705. Niektóre punkty Instrukcji z roku 1973 były przedmiotem pytań kierowanych do Stolicy Świętej. Publikujemy tutaj również odpowiedzi Kongregacji.

¹²⁵ W najnowszym dokumencie rezygnuje się z jasnego podziału na warunki konieczne do ważności rozwiązania i pozostałe warunki. Kongregacja, po prostu w pierwszej części, w dziesięciu artykułach wylicza to, co potrzebne do udzielenia łaski rozwiązania małżeństwa,

5.3.1. Ad validitatem

a. Brak chrztu u przynajmniej jednego z małżonków w czasie całego pożycia małżeńskiego i brak współżycia między małżonkami po przyjęciu chrztu przez stronę, która wcześniej była nieochrzczona¹²⁶.

b. Przyszły kontrahent, który nie jest ochrzczony lub został ochrzczony poza Kościołem katolickim musi zagwarantować stronie katolickiej wolność wyznawania swojej wiary i wychowania w niej dzieci, a sama strona katolicka powinna zagwarantować, iż nie istnieje niebezpieczeństwo jej odejścia od wiary¹²⁷. Łaska rozwiązania nie może być udzielona, gdyby taka deklaracja nie została podpisana przez obie strony¹²⁸.

5.3.2. Ad licitatem¹²⁹

a. Separacja między małżonkami powinna być zupełna i nieodwracalna oraz nie może być możliwości odnowienia życia małżeńskiego.

a w drugiej części, w dwudziestu pięciu artykułach, ustala normy proceduralne, zob. SCDF, *Normae...*, cyt. s. 8-15. Dokument rozpoczyna się słowami *Potestas Ecclesiae* (s. 3). Na stronach 3 do 7 znajduje się wstęp podpisany przez kard. J. Ratzingera, w którym przypomina się zwięzle historię instytucji rozwiązania węzła małżeńskiego.

¹²⁶ „Matrimonium initum a partibus, quarum saltem uno non sit baptizata, a Romano Pontifice solvi potest in favorem fidei, dummodo matrimonium ipsum non fuerit consummatum postquam ambo coniuges baptismum receperunt” (tamże, art. 1, s. 8).

¹²⁷ „Si pars catholica novum matrimonium intendit contrahere vel convalidare cum persona non baptizata vel baptizata non catholica, declaret se paratam esse pericula a fide deficiendi removere atque pars acatholica declaret se paratam esse reliquere parti catholicae libertatem propriam religionem profitendi atque filios catholice baptizandi et educandi”, tamże, art. 5, § 1, s. 9. Poprzednia Instrukcja formułowała te warunki w taki sposób: „I. Ut solutio valide concedatur *tres sine quibus non* requiruntur condiciones: a) carentia baptismatis in alterutro coniuge perdurante toto vitae coniugalis tempore; b) non usus matrimonii post baptismum forte susceptum a parte quae baptizata non erat; c) ut persona non baptizata vel baptizata extra ecclesiam catholicam libertatem facultatemque parti catholicae relinquat profitendi propriam religionem atque catholice baptizandi educandique filios: quae condicio, cautionis forma, in tuto ponenda est” (SCDF, *Instructio...*, cyt., kol. 6702).

¹²⁸ „Gratia solutionis non conceditur nisi heac declaratio in scriptis ab utraque parte subscripta fuerit” (SCDF, *Normae...*, cyt. art. 5, §2, s. 9).

¹²⁹ Instrukcja z roku 1973 formułowała to w ten sposób: „II. Requiritur praeterea: §1. Ut nulla detur possibilitas restaurandi vitam coniugalem, manente dissidio radicali et insanabili. §2. Ut a concessione gratiae absit publici scandali periculum, vel gravis admirationis. §3. Ut pars oratrix causa culpabilis non extiterit naufragii matrimonii legitimi, et pars catholica, quacumque contrahendum vel convalidandum sit novum coniugium, separationem coniugum ex

go¹³⁰. Strona starająca się o łaskę nie może być przyczyną rozpadu pierwszego małżeństwa, jak również nie może być nią strona, z którą kontrahent ma zamiar zawrzeć nowy związek¹³¹.

b. Gdyby udzielenie łaski mogło wywołać niebezpieczeństwo publicznego zgorznięcia lub strona prosząca miała trudności z zabezpieczeniem materialnym poprzedniego współmałżonka i dzieci, Ordynariusz powinien skonsultować się z Kongregacją¹³².

5.3.3. Pozostałe warunki

a. Jeżeli byłaby wątpliwość co do ważności małżeństwa, o którego rozwiązanie się prosi, z innego tytułu, należy o tym fakcie wspomnieć w prośbie do papieża¹³³.

b. Nie udziela się po raz drugi tej samej łaski¹³⁴.

propria culpa ipsa non provocaverit. §4. Ut altera pars prioris coniugii interpellatur, si potis sit, neque rationabiliter sese opponat. §5. Ut prolem ex priore coniugio forte susceptam religiose instituendam pars quae petit dissolutionem, curet. §6. Ut aequae, secundum leges iustitiae, coniugi relicto et proli forte susceptae, provideatur. §7. Ut pars catholica cum qua novum matrimonium ineundum sit, iuxta baptismatis promissiones vivat et novae familiae consulat. §8. Ut cum agitur de catechumeno, quocum contrahendum sit, certitudo moralis habeatur de baptisate proxime recipiendo, si expectari (quod suadendum est) ipse baptismus non poterit” (SCDF, *Instructio...*, cyt., w: O c h o a, vol. 5, kol. 6703).

¹³⁰ „Ad solutionis vinculi gratiam concedendam requiritur ut, momento concessionis: 1. nulla adsit possibilitas restaurandi consortium vitae coniugalis” (SCDF, *Normae...*, cyt. art. 4, 1, s. 8).

¹³¹ „2. Pars oratrix non fuerit causa culpabilis, exclusiva vel prevalens, naufragii convictus coniugalis, neque pars, quacum contrahendum vel convalidandum sit novum coniugium, sua culpa provocaverit coniugum separationem” (tamże, art. 4, 2, s. 8).

¹³² Tamże. W nowych *Normae* nie ma przepisu, zawartego w poprzednich, mówiącego, że jeżeli to możliwe, trzeba zapytać małżonka z pierwszego małżeństwa, czy aby nie wnosi rozumnego sprzeciwu. W części II, mówi się tylko o przesłuchaniu drugiej strony i zanotowaniu w aktach jej zeznania lub ewentualnej nieobecności, zob. tamże, art 15, §§ 1 i 2. Nie mówi się też nic o tym, że wychowanie religijne potomstwa spoczywa na stronie starającej się o łaskę, tak jak to było w Instrukcji.

¹³³ „Sive in processu apud Episcopum sive in examine apud Congregationem pro Doctrina Fidei, si positive dubitetur ex aliquo capite de validitate ipsius matrimonii cuius solutio petita est, preces ad Romanum Pontificem dirigantur facta mentione eiusdem dubii” (SCDF, *Normae...*, cyt., art. 10, s. 10). W poprzedniej Instrukcji powiedziano, że łatwiej udziela się wtedy rozwiązania, gdyby taka wątpliwość istniała: „III. Solutio facilius conceditur ubi serio de valore ipsius matrimonii ex alio capite dubitatur” (SCDF, *Instructio...*, cyt., w: O c h o a, vol. 5, kol. 6703).

¹³⁴ „Processus instrui nequit pro solutione vinculi matrimonii quod contractum vel convalidatum sit post obtentam solutionem prioris matrimonii in favorem fidei, nec examini apud Congregationem pro Doctrina Fidei proponi” (SCDF, *Normae...*, cyt., art. 6, s. 9). Poprzed-

c. Istnieje możliwość rozwiązania małżeństwa niesakramentalnego, zawartego z dyspensą od przeszkody różnej religii. Strona nieochrzczona może prosić o rozwiązanie swego małżeństwa, jeżeli się nawraca i pragnie zawrzeć związek małżeński z osobą ochrzczoneą. Strona katolicka może prosić o rozwiązanie małżeństwa, ale tylko wtedy, gdy ma zamiar zawrzeć nowy związek ze stroną katolicką lub niekatolicką ważnie ochrzczoneą¹³⁵. Innymi słowy, prawo zabrania rozwiązania małżeństwa zawartego z dyspensą od różnej religii, aby zawrzeć drugie małżeństwo z dyspensą od tej samej przeszkody¹³⁶.

nia Instrukcja stwierdzała: „Non conceditur solutio a matrimonio legitimo quod contractum vel convalidatum sit post obtentam dissolutionem a priore legitimo matrimonio” (SCDF, *Instructio...*, cyt., kol. 6703).

¹³⁵ „§1. Petitio pro solutione vinculi matrimonii non-sacramentalis initi cum dispensatione ab impedimento disparitatis cultus Summo Pontificis praesentari potest si pars catholica novas nuptias cum persona baptizata inire intendat. §2. In eodem casu, petitio Summo Pontifici praesentari potest si pars non baptizata baptismum recipere et novas nuptias cum parte baptizata inire intendat. §3. Praesces ad Congregationem pro Doctrina Fidei Episcopus ne dirigat si prudens adsit dubium circa conversionis sinceritatem partis oratricis vel desponsae, quamvis una vel utraque baptismum receperit”, (SCDF, *Normae...*, art. 7, s. 9). Instrukcja *Ut notum* mówiła w ten sposób: „IV. Solvi quoque potest matrimonium inter partem catholicam et partem non baptizatam cum dispensatione ab impedimento disparitatis cultus in initum, dummodo verificentur condiciones statutae in nn. II et III, et constet partem catholicam, ob peculiaria regionis adiuncta, praesertim ob exiguum in regione numerum catholicorum, vitare non potuisse matrimonium atque in eodem vitam catholicae religioni congruam ducere non potuisse. Praeterea necesse est ut hae S. Congregatio edoceatur de publicitate celebrati matrimonii. V. Solutio matrimonii legitimi initi cum dispensatione ab impedimento disparitatis cultus non conceditur parti catholicae petenti, ad ineundas novas nuptias cum non baptizato qui non se convertit” (SCDF, *Instructio...*, cyt., kol. 6703).

¹³⁶ SCDF, Odpowiedź, 1976.04.05: „a) Pars non baptizata petere nequit dissolutionem matrimonii, nisi convertatur; b) Pars catholica petere potest dissolutionem matrimonii at tantummodo si novas nuptias ineundas habeat cum parte catholica vel cum parte acatholica valide baptizata. Aliis verbis, lex impedire novum matrimonium cum dispensatione ab impedimento disparitatis cultus denuo contrahendum intendit”, (O c h o a, kol. 7183. SCDF). Odpowiedź, 1974.09.17: „Pars catholica’, de qua in norma V Instructionis pro solutione matrimonii in favorem fidei, spectat ad partem catholicam oratricem, quae petit solutionem sui matrimonii” (Tamże, kol. 6851). Dnia 19 października 1977 Kongregacja zaneogowała władzę zniesienia artykułu 5 Instrukcji, albo pozwolenia aby strona katolicka, która już kiedyś wcześniej otrzymała dyspensę od przeszkody różnej religii, zawarła nowe małżeństwo ze stroną nieochrzczoneą, zob. SCDF, Odpowiedź, 1977.10.19: „(...) Questo Sacro Dicastero (...) non può concedere l’ abrogazione dell’ articolo V dell’ *Instructio...*, etc. La ragione è evidente: trattandosi nel caso dell’ Articolo V di un matrimonio celebrato con dispensa dall’ impedimento di disparità di culto, possa subire la stessa sorte, e così all’ infinito. D’ altronde in simili casi non si raggiunge il ‘bonum sacramenti’ che è il fondamento indispensabile perché si abbia il ‘Favor fidei’ nello scioglimento” (tamże, kol. 7359).

Jeżeli chodzi o katechumena, jeżeli nie można poczekać aż do momentu jego chrztu, powinno się mieć moralną pewność, że w najbliższym czasie przyjmie ten sakrament¹³⁷.

d. Można udzielić przywileju, jeżeli proszący byłby niekatolikiem, ochrzczonym lub nie, który nie chciałby się nawrócić na katolicyzm. W tym przypadku, dyspensa od przeszkody różnej religii jest udzielana przez Stolicę Apostolską, a nie przez ordynariusza miejsca. Również można otrzymać przywilej, gdyby stroną proszącą była katolicką i chciałaby zawrzeć nowy związek ze stroną chrześcijańską akatolicką, która nawet nie chciałaby się nawrócić, pod warunkiem jednak, że byłaby ważnie ochrzczona¹³⁸.

Jako wspólną cechę można zaobserwować, że to, co wymagane do ważności jest nakierowane z jednej strony na zabezpieczenie istnienia fundamentu rozwiązania, to znaczy, wiary, a z drugiej strony, na zagwarantowanie, iż węzeł, który zamierza się rozwiązać nie jest sakramentalny. Warunki wymagane do godziwości również regulują ważne zagadnienia, które jednak nie są esencjalnymi dla rozwiązania. Wydaje się, że warunki odnoszące się do ważności są typowo prawne – wymagane naturą aktu prawnego, podczas gdy warunki co do godziwości, obejmują aspekty o dużym znaczeniu moralnym, aż do tego stopnia, że gdy in casu, nie byłby spełnione, decyzją prawodawcy w tym, co dotyczy motywacji i stosowności udzielenia przywileju, w zasadzie, może być negatywna.

Zakończenie

Analiza źródeł i doktryny ukazuje, że rozwiązanie małżeństwa nie-sakramentalnego jest fenomenem skomplikowanym, ponieważ dotyka

¹³⁷ „Cum agitur de matrimonio a catechumeno ineundo, nuptiae differantur post baptismum; quod si hoc ob graves causas fieri non potest, certitudo moralis habeatur de proxima baptismi receptione” (SCDF, *Normae...*, cyt. art. 8, s. 10). Instrukcja *Ut notum* mówiła: „§8. Ut cum agitur de catechumeno, quocum contrahendum sit, certitudo moralis habeatur de baptisate proxime recipiendo, si expectari (quod suadendum est) ipse baptismus non poterit” (SCDF, *Instructio...*, cyt., w: *O c h o a*, vol. 5, kol. 6703).

¹³⁸ SCDF, Odpowiedź, 1974.09.16: „1. Quaeri potest privilegium si orator acatholicus, baptizatus vel non, nolit se convertere ad fidem catholicam? Si affirmative, dispensatio ab impedimento disparitatis cultus concedenda est a S. Congregatione vel ab ipso Ordinario loci? 2. Quaeri potest privilegium si orator catholicus sit et inire velit novas nuptias cum acatholico baptizato qui non se convertit? Ad. 1: *Affirmative*, et dispensatio ab impedimento disparitatis cultus concedenda est ab hac Sacra Congregatione. Ad. 2: *Affirmative*, dummodo baptismus partis acatholicae validus sit” (tamże, kol. 6851).

różnych punktów, które same z siebie stanowią autonomiczne tematy badań wewnątrz nauki kanonistycznej, teologicznej i historycznej. Jednak nie wydaje się, że lepiej jest ukazywać ten problem z perspektywy rozerwalności małżeństwa, lecz raczej pod kątem prawa obowiązku wiernych do przeżywania godnie i w pełni swojej wiary w zakresie powołania, które im jest właściwe; w relacji do osobistego znaczenia stanu małżeńskiego i do szczególnej władzy papieża w tym, co się odnosi do *salus animarum* wiernych. Tylko we wzajemnym oddziaływaniu tych trzech faktorów, jakimi są wiara własna i swojego potomstwa, stan małżeński jako część składowa powołania chrześcijańskiego i władza najwyższego Prawodawcy, można mówić o tej wyjątkowej możliwości, fundamencie i wymogach rozwiązania niesakramentalnego węzła małżeńskiego.

**La disolución del vínculo en el matrimonio de los no bautizados
– un intento de sisematización**

Resumen

El análisis de las fuentes y de la doctrina más destacadas de la figura de la disolución del matrimonio de los no bautizados que hemos hecho en este artículo demuestra que no parece que la presentación mejor de la cuestión sea desde la perspectiva de la disolubilidad del matrimonio, sino más bien desde el derecho-deber de los fieles a vivir digna y plenamente su fe en el ámbito vocacional que les es propio, en relación con la *personal significación de la condición de cónyuges, y de la particular potestad del Romano Pontífice* respecto a lo referente a la *salus animarum* de los fieles. Es sólo en la interacción de estos tres factores – fe propia y de la prole, condición conyugal como parte integrante de su vocación cristiana, y potestad del Supremo legislador – cuando puede hablarse de la posibilidad excepcional, fundamento y requisitos de la disolución del vínculo matrimonial en ciertos supuestos del matrimonio no sacramental.